

De cōcordiā presciētīe ⁊ predestinatorū

Magna quidem voluntas dei incomprehensibilis est: sicut ipse deus contra quā vult homo quia nō plene eā cognoscit: quod in futuro erit. In presenti vō quosdā effectus eius percipit scōm pceptionē vlt phibitōez: et ill' obedīt. In hijs autē supdictis nō ē equū intelligere aliquē aliqd falsū vel supflūū dictū fuisse: vel cōtra factōz auctoritatē. Dicit em̄ Augustinus in ench. Propterea magna voluntas eiusdē dñi exquisita in oēs volūtates eius: vt et miro et in effabili mō nō fiat pter volūtate eius qd etiā cōtra ei' volūtatem fit: quod non fieret si non sizeret: nec vtiq; nolens sunt: sed volēs. nec sizeret bonus fieri male nisi ops. et de malo posse facē bene. Est ⁊ alia hui' voluntatis diuisio. Alia em̄ p̄t dici efficiēs. Alia approbans alia pcedēs. Alia pmittens. Efficiēs volūtatis in deo facit qcqd vult efficiēs in hoīe: quod potest hō et vult ipō actu. Approbans est que approbat aliquid ⁊ hec ad homiēm pertinet et ad deū approbans in deo est que vult oēs saluos fieri qm̄ nulluz phibet quātū ad se saluū fieri immo si quis ad hec laborat' approbat. Patens est quidē que sit approbans in homine. Concedēs est que concedit vt fiat aliquid. Concedente autē volūtate vult deus vt homo qui melius non pposuit vxorem ducat. Permittēs voluntas est que permittit aliquid fieri et si displiceat quādoq; et hoc mō dicit' deus velle mala que pmittit fieri vnde dicit' quez vult indurat et cui vult miseretur Augustinus de ciuitate dei. Cum dicitur deus mutare volūtatem vt quib' lenis erat. (Verbi grā) Reddatur asper illi potius q̄ ipse mutatur sicut mutatur sol oculis sauciatis et asper quodāmodo ex miti et ex delectabili molestus efficitur cum ipse apud se maneat idem qui fuit. Dicitur etiā voluntas dei q̄ facit in cordibus obedientium mandatis eius de qua dicit apo-

stolus. Deus qui operat' in nobis ⁊ velle scōm hanc volūtatem etiā velle dicit' quod ipse nō vult sed ipse suos id volentes facit sic orant p quibusdam pie sancteq; inspirati ab eo sancta voluntate ⁊ quod orant nō facit. Secūduz vero volūtatem suaz que eius presciētia sempiterna est omnia quecūq; voluit fecit non solum preterita vel p̄sentia sed etiā futura. Gr̄. Deus vult omnes hoīes saluos fieri id est nulli saluatur: nisi quos vult saluari vel de omni genere hoīm aliqui saluatur. Vel vult omnes saluos fieri: id est non cogit aliquē damnari. Itē de coniuge in fidei dimittendo dicit opoztet non dimittat quia et si licet nō expedit. Item in libro de paruulorū baptismo. Sicut bono male vti maluz ē. Sic malo bene vti bonū est.

Explicit liber Anselmi de voluntate dei.

Incipit tractatus Anselmi Cantuarien. archiepiscopi de concordia p̄sentie ⁊ predestinationis et gratie dei cum libero arbitrio.

Detrīb' illis questionibus i quib' dei presciētīe atq; predestinationi nec non et gratie liberū arbitrium repugnare videt' quod mihi deus dignabitur aperire trutabo ipso adiuuēte: scribendo ostēdere.

Presciētia dei videatur discordare a libero arbitrio quod nō est.

Videtur quidem presciētia dei ⁊ liberum arbitrium repugnare: qm̄ ea que deus prescit: necesse est esse futura: et que per liberū arbitriū fiunt nulla necessitate pueniunt. Sed si repugnant impossibile est simul et p̄scientiam dei esse que omnia preuidet ⁊ aliud p libertatē arbitriū fieri. Que impossibilitas si ab eē intelligit' repugnās

De cōcordia presciētie

tia que videt̄ inesse penitus remouet̄. **P**onamus itaq; simul esse p̄sciētā dei quā sequi necessitas futuraz̄ rez̄ videt̄ et libertatē arbitrij p̄ quā multa sine necessitate fieri vident̄: et videamus vtrū impossibile sit h̄ duo simul esse. **Q**uod si est impossibile: orit̄ inde aliud impossibile. **I**m possibile siquidē est quo posito aliud impossibile sequit̄. **S**ed si aliud est futurū sine necessitate h̄ ip̄m p̄scit de? qui p̄scit oia futura: quod aut̄ p̄scit de? necessitate futurū ē: sicut p̄scit̄. **N**ecessesse est itaq; aliud esse futurū sine necessitate. **M**equaq; ergo recte intelligētī h̄ repugnare videret̄ p̄scētia quā sequit̄ necessitas: et libertas arbitrij a qua remouet̄ necessitas: qm̄ et necessesse est quod deus p̄scit futurū esse: et deus p̄scit al̄ aliquid esse sine omī necessitate. **S**ed dices mihi. **N**ō remoues tamē a me necessitates peccādi: vel nō peccādi: qm̄ deus p̄scit me peccaturū vel nō peccaturū: et ideo necessesse est me peccare si pecco: vel non peccare si nō pecco. **A**d quod ego. **N**ō debes dicere prescit me deus peccaturū vel non peccaturum: sed prescit me deus peccaturū sine necessitate: vel nō peccaturū: et ita sequit̄ qz̄ siue peccaueris siue nō peccaueris: vtrūq; siue necessitate erit: quia p̄scit deus futurū esse: sine necessitate h̄ qd̄ erit. **V**ides igit̄ nō eē impossibile: simul esse p̄sciētā dei p̄ quam futura que p̄scit dicūtur esse ex necessitate: et libertatē arbitrij p̄ quā multa fiunt sine necessitate. **S**i em̄ est impossibile: sequit̄ aliud impossibile: s̄ nulla nascit̄ ex hac impossibilitas forsitā dices. **N**ō. **D**ū aufers a corde meo vim necessitatis cū dicis: qz̄ necessesse est me peccaturū esse: vel nō peccaturū sine necessitate: qz̄ h̄ p̄scit d̄s. **N**ecessitas em̄ videt̄ sonare coactionē vel phibitōem. **Q**uare si necessesse est me peccare ex volūtate: intelligo me cogi aliqua oculata vi ad volūtate peccādi: et si nō pecco a peccādi volūtate p̄

hiberi. **Q**uapropter necessitate videoz̄ inde peccare si pecco vel non peccare si nō pecco. **E**t ergo. **S**ciēduz̄ est: qz̄ sepe dicim⁹ necessesse est qd̄ nulla vi esse cogitur: et necessesse nō esse qd̄ nulla phibitōe remouet̄. **N**ā dicimus necessesse est deum immortalē esse: et necessesse esse deū nō eē iniustū: nō quod vis aliqua cogitat eū esse immortalē: aut phibeat esse iniustū s̄ qm̄ nlla res potest facere vt̄ nō sit immortalis aut vt̄ sit iniustus. **S**ic itaq; si dico necessesse est esse te peccaturū: vt̄ non peccaturū: sola volūtate sicut deus p̄scit nō est intelligēdū qd̄ aliud phibeat volūtate que nō erit: aut cogat illā eē: quo erit: h̄ ip̄m nāq; p̄scit deus: qui preuidet aliquid futurū ex sola volūtate. **S**ed volūtate nō cogit̄ aut phibet̄ vlla alia re: quia sic ex libertate fit quod fit ex volūtate. **S**i igit̄ h̄ diligētē intelligūtur putoz̄ et presciētiam dei: et libertatez̄ arbitrij simul esse: nulla phibet̄ incōuenientia. **V**enit̄ si quis intellectū verbi proprie p̄siderat: hec ip̄o quod p̄sciri aliqd̄ dicit̄ futurū esse p̄nūciat̄. **N**ō enim nisi quod futurū est p̄scit̄: quia sciētia nō est nisi veritatis. **Q**uare cū dico quia si p̄scit aliquid: necessesse est illud esse futurū: idē est ac si dicā si erit: ex necessitate erit sed hec necessitas nō cogit̄: nec phibet̄ aliquid esse: aut nō esse. **I**deo em̄ qz̄ ponūtur res esse: dicūtur ex necessitate esse aut quia ponūtur non esse: affirmantur nō esse ex necessitate: nō quia necessitas cogat: aut phibeat rem esse: aut nō esse. **N**am cū dico **S**i erit ex necessitate erit hic sequit̄ necessitas rei positōem nō p̄cedit. **I**dez̄ valet si sic p̄nūciat̄. **Q**uod erit: ex necessitate erit. **N**on em̄ aliud significat̄ hic necessitas: nisi quia qd̄ erit: non poterit simul nō esse. **P**ariter autē veȳ est qz̄ fuit̄ et est: et erit aliqd̄ nō ex necessitate et qz̄ necessesse est fuisse omē quod fuit̄: et esse quod est: et futurū esse qd̄ erit. **Q**uipe nō est idē rem esse p̄teritam:

et predestinationis

et rem preteritam esse preteritā: aut rez esse presētem: et rem p̄sentem esse p̄sentem: aut rem esse futurā: et rem futuram esse futurā: sicut non est idem rem eē albam: et rem albā esse albam: lignuz eī nō est semp necessitate albū: quia aliquñ priusq̄ fieret albū: potuit nō fieri albus et postq̄ est albū: potest fieri nō albū: lignū vero albū: semp necesse est eē albū: quia nec anteq̄ sit: nec postq̄ est albus fieri potest: vt albū simul sit nō album. Similiter res non necessitate est p̄sens qm̄ anteq̄ esset p̄sens: potuit fieri vt p̄sens nō esset: et postq̄ est p̄sens: p̄t fieri non p̄sens. Rem aut̄ p̄sentem necesse est esse p̄sentem semp: quia nec priusq̄ sit: nec postq̄ est p̄sens: potest p̄sens simul esse: et non p̄sens. Eodē mō res aliqua: vt quedā actio: nō necessitate futura est. quia priusq̄ sit: fieri potest vt nō sit futura. Rem vero futurā necesse ē eē futurā: qm̄ futuruz nequit esse simul et nō futuruz. De p̄terito aut̄ similiter vey est: quia res aliqua nūc est necessitate preterita: qm̄ anteq̄ esset: potuit fieri vt nō esset: et quia p̄teritum semp necesse ē eē p̄teritum: qm̄ non potest simul esse p̄teritum: et non esse p̄teritum. Sed in re p̄terita: est quoddā quod nō est in re p̄senti: vel futura. Nunq̄ em̄ fieri potest: vt res que p̄terita est: fiat non p̄terita: sicut res quedā que p̄sens est: potest fieri nō p̄sens: et aliqua res que non necessitate futura est: potest fieri vt non sit futura. Itaq̄ cū dicī futuruz de futuro necesse ē esse quod dicitur: quia futuruz nunq̄ est non futurū: sicut quotiens idem dicim⁹ de eodem. Cū em̄ dicimus quia omnis homo est homo: aut si est homo: hō est: aut omne albū est album: et si est albus albū est: necesse est esse: quod dicī quia non potest aliquid simul esse et nō esse. Quippe si nō est necesse omne futurū eē futurū. quoddā futuruz non est futuruz: quod est impossibile. Necessitate ergo

omne futuruz: futurū est: et cum futurum dicī de futuro: si est futuruz: futuruz est: sed necessitate sequēte que nihil esse cogit. Luz aut̄ futuruz dicī de re: non semper res necessitate est: q̄uis sit futura. Nam si dico cras seditio futura ē in populo: non tamen necessitate erit seditio. Potest em̄ fieri anteq̄ sit ytnō fiat: etiā futura est. Aliquādo vero est vt res sit ex necessitate: que dicī futura: vt si dico cras esse futuruz ortū solis. Si ergo cū necessitate pronūcio futurum: de re futura: hoc mō seditio cras futura necessitate futura ē: aut ort⁹ solis cras futur⁹ necessitate futur⁹ ē. Seditio q̄dez q̄nō erit ex necessitate sola sequēti: necessitate futura asserī q̄ futura de futura dicitur. Si em̄ cras futura ē necessitate futura est: ortus dō solis duabus necessitatibus futuruz intelligitur: scilicet et p̄cedenti: que facit rem esse: ideo em̄ erit: q̄ necesse est. vt sit: et sequēti que nihil cogit esse qm̄ idcirco necessitate futuruz ē quia futuruz est. Quapropt̄ cū dicim⁹ quia quod deus p̄scit futurū: necesse est esse futuruz: non asserimus semp rem esse necessitate futurā: sed rem futurā necessitate esse futurā: non em̄ potest futuruz simul nō esse futurū. Idem sensus est si sic dicī. Si deus p̄scit aliquid non addendo futuruz: qm̄ in p̄scire intelligī futurum. Nam nō est aliud p̄scire: q̄ scire futuruz: et ideo si p̄scit de⁹: aliquid necesse est illud esse futurū. Nō ergo semper sequitur p̄sciētiam. dei rez necessitate futuram esse. qm̄ q̄uis oīa futura p̄sciat: nō tamē p̄scit cūcta futura necessitate: sed quedā p̄scit ex libera rationalis creature volūtate futura. Notandum quippe est: quia sicut necesse nō est deum velle quod vult: ita necesse nō est in multis velle hominem quod vult: et similiter necesse ē eē q̄cqd deus vult: ita necesse est esse q̄ vult hō in hīs que de⁹ ita subdit humane nature: et volunta

De cōcordia p̄sciēt̄ie

ti: vt si vult fiant. si non vult non fiant
Quoniam enim quod deus vult non potest
nō esse: cū vult hominis volūtatem nē
la cogi vel phiberi necessitate ad volē
dum vel ad non volēdum: et vult esse
ctum sequi volūtatem tūc necesse est vo
lūtatez esse liberā: et esse quod vult. **I**n
huiusmodi ergo verū est quia necessita
te fit opus peccati: quod vult homo fa
cere: quāuis non necessitate velit. **Q**uod
si querit̄ de peccato ip̄ius volūtatis: cū
peccat volendo: vtrū sit necessitate: re
spōdēdum est quia sicut nō vult neces
sitate: ita non est peccatū volūtatis ne
cessitate: nec necessitate operat̄ eadē vo
luntas: quia si non vellet sponte nō ope
raret̄ quāuis quod facit necesse sit fieri vt
supra dixi. **N**ā qm̄ nō est aliud ibi pec
care q̄ velle quod nō debet: ita non est
peccatū volūtatis necessariū: sicut velle
non est necessariū: tamē verū est quia
si vult homo peccare: necesse est eū pec
care: sed ea necessitate quā supra dixi ni
hil cogere: aut phibere. **I**taq; qd̄ vult
libera volūtas: et potest: et nō potest nō
velle et necesse est eū velle. **P**otest nāq;
nō velle anteq; velit: q; libera est: et cuz
vult non potest nō velle: sed eā velle ne
cesse est: qm̄ impossibile illi est: idip̄m si
mul et velle et non velle: opus vero vo
lūtatis cui datū est vt qd̄ vult sit: et qd̄
nō vult nō sit volūtariū: siue spōtaneū
ē qm̄ spōtanea volūtate fit: et bifariū est
necessariū: q; et volūtate cogit̄ fieri: et qd̄
fit non potest simul non fieri. **S**ed has
necessitates facit volūtarij libertas: que
prius q̄ sint eas cauere potest. **H**ec oīa
deus qui scit oēm veritatē et non nisi ve
ritatem: sicut sūt spontanea vel necessa
ria videt: et sicut videt ita sunt. **H**ac er
go consideratōe palam est: quia sine oī
repuantia: et deus p̄scit oīa: et multa
fiunt ex libera volūtate: que anteq; sint
fieri potest: vt nunq; sint: et tamē quod
amō sūt: necessitate: que necessitas vt

dixi descendit de libera volūtate. **C**oge
nosci potest etiā: non oīa que p̄scit de
us esse ex necessitate: sed quedā fieri ex
libertate volūtatis: per hec quia cū vult
aut facit deus aliquid siue secūdū eter
nitatem dicat immutabilē p̄sciētiaz:
in qua nihil est p̄teritū aut futurū: s̄ om
nia simul sūt sine omni motu: vt si dici
mus quia non voluit aut vult: nec fe
cit nec faciet aliquid: sed tamē vult et fa
cit siue scōm tempus velut cū p̄ferimus
quia volent aut faciet: quod nōdū factuz
esse cognoscim⁹ negari nequit scire que
vult: et facit p̄scire que vult atq; faci
et. **Q**uare si scire atq; p̄scire dei neces
sitate in gerit oibus que scit: aut p̄scit
nihil sūt scōm internitatem: aut secūdū
vllum tempus vult aut facit ip̄e facit ex
libertate sed oīa ex necessitate. **Q**uod
si absurdū est vel opinari nō necessitate
est: aut nō est omne quod scit deus: aut
p̄scit esse: vel non esse: ergo nihil phibet
aliquid sciri vel p̄sciri: ab illo in nostris
volūtatibus. et actōibus fieri: aut futu
rū esse per liberū arbitrium: vt quāuis ne
cesse sit esse quod scit aut p̄scit: tñ mul
ta fuit nulla necessitate. sed libera volū
tate: quē admodū supra mōstrauī. **R**e
pe quid miri si hoc mō aliquid est ex li
bertate: et non ex necessitate: cuz multa
sunt que recipiūt opposita diuersa ratōe
Que nāq; magis opposita sunt: q̄ ad
ire et abire. **V**idemus tamē cū trāsit ali
quis de loco ad locū: quia idē ire est ad
ire et abire. **A**bit em̄ de loco: et adit ad
locum. **I**tem si cōsideremus solē s̄b ali
qua parte celi cū semp celū lustrādo ad
eādē partem festinet. videmus q; idē
locus est a quo recedit: et ad quem acce
dit et indefinēter et eodem tpe appropin
quat a quo elongat̄. **P**atet etiā cursum
eius non ignoratibus: quia si celū cōs
derem⁹: semp transit ob occidentali par
te: ad orientalem. **S**i vero terrā atten
dim⁹ nunq; nisi ab orientali ad occidē

et predestinationis

talem: et sic semp contra firmamētū va-
dit: et licet tardius cū firmamēto: quod
ipm in oibus planetis cernit. Ita ergo
nulla orī repugnātia: si scdm pdictas
rationes asserimus idem aliquid eē ne-
cessitate futuz: quia est futurū: et nulla
cogi necessitate esse futurum: nisi ea ne-
cessitate quā supradixi fieri a libera vo-
luntate. Si vero per hec quod de hoīe
dicit Job deo: cōstituisi terminos eius
qui pteriri nō po. vult aliquis ostēdere
quia nullus potuit accelerare vel differ-
re diem in qua moritur: quīs aliqñ no-
bis videat aliquid facere ex libera vo-
luntate vnde morit. Sed nō est qd obi-
citur contra hec: quod supra diximus.
Nam qm̄ deus nō fallitur: nec videt ni-
si veritatem: siue ex libertate: siue ex ne-
cessitate veniat: dicit cōstituisse apud
se immutabiliter: quod apud homines
priusq̄ fiant mutare potest. Tale etiam
quod paulus ap̄ls de hīs qui scdm p-
positum vocati sunt sācti dicit: quos p-
sciuit z pdestinavit: cōformes fieri yma-
ginis filij sui: vt sit ip̄e primogenitus in
m̄ltis fratribus. Quos autē pdestinavit.
hos et vocavit. et q̄s vocavit: hos z ius-
tificavit: q̄s autē iustificavit: illos z ma-
gnificavit. Hoc q̄ppe ppositū scdm qd
vocati sūt sācti: in eternitate: in q̄ nō est
p̄terituz: vel futuz: sed tm̄ p̄sens immu-
tabile est sed in ip̄is hoibus ex libertate
arbitrij aliquādo ē mutabile. Sicut em̄
q̄uis in eternitate nō fuit: aut erit aliqd
sed tm̄ est: et tamē in tpe fuit: et erit ali-
quid sine repugnātia: ita quod in eter-
nitate mutari nequit in tpe aliquādo: p
liberam volūtatem anteq̄ sit: esse muta-
bile pbatur absq̄ in conueniētia: q̄uis
ibi nihil sit nisi p̄sens nō est tamē: illud
p̄sens tpale sicut n̄m: sed eternum: in q̄
tempora cūta continentur. Siquidem
quēadmodū p̄sens tps continet omnes
locū: z que in quolibet loco sūt: ita eter-
no p̄senti simul claudit om̄e tps. et que

sunt in quolibet tpe. Luz ergo ait ap̄ls
quia deus p̄sciuit sanctos suos: pdestia-
uit: vocavit: iustificavit: magnificavit:
nihil horū prius aut posterius apud de-
um est sed oia simul eterno p̄senti sūt in-
telligenda. Habet em̄ eternitas suum si-
mul in quo sunt oia que simul sunt loco
vel tpe: et que sunt diuersis in locis vel
temporibus. Ut autē ostēderet idē apo-
stolus. non illa verba se p̄ temporali si-
gnificatōe posuisse: illa etiā que futura
sunt: p̄teriti temporis verbo p̄nūciavit
Nōdūz em̄ quos p̄sciuit adhuc nascitū-
ros: itaz temporaliter vocavit: iustifica-
uit: magnificavit. Unde cognosci p̄t eū
p̄pter indigētā verbi significātis eter-
nam p̄sentiam: vsū esse verbis p̄terite
significatiōis: qm̄ que tpe p̄terita: sunt:
ad similitudiez eterni p̄sētis oino im-
mutabilia sunt. In hec siquidez magis
similia sunt eterno p̄senti temporaliz p̄-
terita. q̄ p̄sentia: qm̄ que ibi sunt: nūq̄
possūt non esse p̄sentia sicut temporis p̄-
terita: non valet vnq̄ p̄terita nō esse: p̄-
sentia vero tpe oia que transeūt sūt nō
p̄sentia. Hoc ergo mō quicqd de hīs q̄
libero fiunt arbitrio: velut necessarium
sacra scriptura p̄nūciat: scdm eternita-
tem loquit̄: in qua p̄sens est oē v̄z im-
mutabiliter nō scdm tempus in quo nō
semp sunt volūtates z actōes nostre: et
sicut dū nō sunt: nō est necesse eas esse:
ita sepe nō est necesse vt aliquādo sint.
Nam nō semp scribo: aut volo scribere
et sicut dum nō scribo: aut non scribere
volo: nō est necesse me scribere: aut vel-
le scribere: ita necesse nō est vt aliquādo
scribam: vel velim scribere. Cū autē res
aliter esse cognoscat̄ in tpe: q̄ in eterni-
tate: vt aliquādo v̄z sit: qm̄ aliqd non
est in tpe: quod est in eternitate: z quod
fuit in tpe: quod ibi nō fuit: et erit tēpo-
raliter: quod ibi nō erit: nllā rōne nega-
ri videt̄ posse: similiter aliqd in tpe esse
mutabile qd ibi ē immutabile. Quipe
n

De cōcordia presciētie

non magis opposita sunt: mutabile in tē-
pore: et immutabile in eternitate: q̄ non
esse in aliquo tempore: et esse semper in
eternitate: et fuisse vel futurū esse secūdū
tempus: atq; non fuisse vel nō futurum
esse in eternitate. **S**iquidez nō dico ali-
quid nunq̄ esse in tpe: quod semp est in
eternitate sed tm̄ in aliquo tpe non esse.
Non em̄ dico actōem meā crastinā nul-
lo tpe esse: sed hodie tm̄ nego eā eē: que
tamen semper est in eternitate. **E**t quā-
do negamus fuisse vel futurū ibi esse ali-
quid quod in tpe fuit aut erit: non asse-
rimus id quod fuit aut erit nullo modo
ibi esse: sed tantum preterito: vel futuro
modo dicimus non ibi esse: quod ibi in
definitēter est suo p̄senti modo: in hīs ve-
ro nulla videtur aduersari cōtrarietas.
Sic utiq; sine ulla repugnantiā dicitur
aliquid esse mutabile i tpe anteq̄ sit: q̄d
in eternitate manet immutabiliter: non
anteq̄ sit: vel postq̄ est: sed indefinitē
quia nihil est ibi scdm̄ tps. **N**am h̄ ipm̄
ibi est eternaliter: quia temporaliter ali-
quid est: et anteq̄ sit potest nō esse sicut
iam dixi. **S**ufficienter ex hīs que dictā
sunt puto patere quia presciētia dei et li-
berū arbitriū: nequa q̄ inuicē repugnat
q̄d facit vis eternitatis que claudit om-
ne tps. et que sunt in quolibet tempore.
Sed quo nō ip̄sibus libez habemus ar-
bitriū: vidēdum est vbi: et que sit illa li-
bertas arbitriū quā semp habere credi-
t̄ hō: et quod sit illud arbitriū. **N**ō enim
idem est arbitriū: et libertas qua dicitur
liberum. **I**n multis dicit̄ libertas et ar-
bitriū: vt cū aliquem dicimus libertatē
habere loquendi aut tacendi: et in eius
arbitrio esse quid horuz velit. **I**n pluri-
bus q̄ alijs similiter dicit̄ libertas et ar-
bitrium: que nō semp assūt: aut ad salu-
tem aīe nobis necessaria sunt. **P**ro illo
autē arbitrio: tm̄: et p̄ illa libertate: ista
ventilat̄ questio: sine quibus hō salua-
ri neq̄t: postq̄ potest illis vti. **N**ā ideo

conquerūtur multi: quia putāt ad salu-
tem vel damnatōem nihil valere libez
arbitrium: sed solā necessitatem: p̄pter
dei p̄scentiā. **Q**uā ergo nō salua-
t̄ hō postq̄ ad intelūgibilem puenit eta-
tem: sine sua iusticia: ibi est inuestigādū
hoc arbitriū: et hec libertas vnde agit̄
vbi sedes iusticie est: primū itaq; osten-
denda est iusticia: deinde ista libertas:
et istud arbitriū. **E**st quidem iusticia q̄
libet magna: vel parua rectitudo volū-
tatis p̄pter se seruata: libertas aut̄ ista
est potestas seruādī rectitudinem volun-
tatis p̄pter ip̄am rectitudinem. **Q**uas
diffinitōes puto me apertis rōib⁹ mon-
strasse p̄xiorem quidem in tractatu quez
feci de veritate: altera vero in eo quem
edidi de hac ip̄a libertate: in quo etiam
ostensum est quō naturaliter: et insepe-
rabiliter sit in homie hec libertas: q̄uis
non ea semp vtatur: et q̄ sit ita fortis vt
nulla res hōi fortitudinem alias certitu-
diem p̄dictā id est iusticiā quā h̄ valeat
q̄diu hac libertate voluerit vti: auferre
Iusticia vero non est naturalis sed fuit
seperabilis in principio ab angelis i ce-
lo: et hoibus in paradiso: et est adhuc in
hac vita: nō tamē necessitate aut necessi-
tatis vi impellente: sed habētū illaz p̄-
p̄ia volūtate. **S**ed qm̄ iusticiā qua iu-
stus est aliquis: constat esse rectitudinē
volūtatis quā dixi: que rectitudo tunc
tm̄ est in aliquo: tamē ip̄e vult quod de-
us vult eū velle. **P**atet quia deus can-
dez rectitudinē non potest inuito auferre
qm̄ nō potest hec velle. **S**ed neq; velle
potest: vt eaz habens nolens vlla ne-
cessitate eā deserat. **Q**uipe vellet illuz
non velle quod vult eū velle. quod esse
nequit. **S**equitur ergo deū velle h̄ mō
rectam volūtātē. ad volendum recte. et
ad seruādū eandē rectitudinē esse libe-
rā q̄ quando potest quod vult libere fa-
cit quod facit vult. **U**nde q̄ aptissime
cognosci potest. aliq̄ esse liberā volun-

et predestinationis

ratem cū actione sua: non repugnante
dei prescientia: sicut supra monstratum
est. **P**onamus nūc exemplū aliquod in
quo appareat et recta et iusta volūtas et
libertas arbitrii: et ipm arbitriū: et quo-
mō recta volūtas impugnet vt deserat
rectitudinem. et qualiter eā libero seruat
arbitrio. **H**abet aliquis in corde vt ve-
ritatem teneat: quia intelligit rectū esse
amare veritatē. **H**ic utiq; rectā iam ha-
bet volūtatē: et rectitudinem volūtatē.
Aliud autē est volūtas: et aliud rectitu-
do qua recta est. **A**ccedit ali^o et nisi mē-
ciaf minaf illi mortem. **V**idemus nūc
in eius esse arbitrio: an deserat vitā pro
rectitudine volūtatē: an rectitudinem p
vita. **H**oc arbitriū. quod et iuditiū dici
potest: liberū est qm ratio qua intelligit
rectitudo: docet rectitudinem illā eiusdē
rectitudinis amore semp esse seruādam
et quicquid obtēditur vt deserat esse cō-
tēpnendū. atq; volūtatē est: vt ipa q;
reprobet: ac eligat: quēadmodū ratiois
intellectus mōstrat: ad hec em maxime
date sunt rationali creature volūtas et
ratio. **Q**uapropt idē volūtatē arbitri-
um. vt eandē rectitudinem deserat: nul-
la cogit necessitate: q;uis mortis impu-
gnet difficultate. **L**icet em necesse sit:
aut vitā aut rectitudinem relinquere nul-
la tamē necessitas determinat quā fuerit
aut deserat. **N**empe sola volūtas deter-
minat ibi quid teneat: nec aliquid facit
vis necessitatis: vbi operat electio sola
volūtatē. **A**t cui nō est deserēdi rectitu-
dinem voluntatis quā habet necessitas:
palā est qz nō de est seruādi ptās siue li-
bertas. **S**emp enim hec ptās libera est
hec em est libertas quā esse dixi ptātez
seruādi rectitudinem volūtatē. ppē ip-
sam rectitudinem. **H**ac ipa libertate rati-
onalis nature et arbitriū liberū et volū-
tas libera dicit. **R**estat nūc vt cōsidere
mus cū deus oīa pscire siue scire credat
vtz eius sciētia sit a rebus: an res habe

at esse ab eius sciētia. **N**ā si deus a reb^o
habet sciētia: sequit q; ille prius sint: q;
eius sciētia: et sic a deo nō sint: a quo ne-
queunt esse nisi p eius sciētia. **S**i vō q;
cunq; sunt a sciētia dei sumūt essentiaz:
deus factor et auctor maloz opey est: et
ideo iniuste punit malos quod nō susci-
pimus. **H**ec autē questio facile solui pōt si
prius cognoscit bonū quod est iusticia
vere aliquid esse: malū vero quod est in-
iusticia oīno carere existentia: qd in tra-
ctatu de casu dyaboli: et in libello quey
de cōceptu virginali: et peccato origi-
li titulauit aptissime monstraui. **N**ō est
em iniusticia qualitas: aut actio: aut ali-
qua essētia: sed tm absētia debite iusti-
cie: nec est nisi in volūtatē: vbi debet eē
iusticia. **P**er quā volūtatē iusticia vt
iniusticia dicit oīs rōnalis natura: et q;
libet eius actio: iusta vel iniusta. **O**mīs
quippe qualitas: vel oīs actio. et quicqd
aliq; habet essentiaz a deo est: a quo est
oīs iusticia: et nulla iniusticia: facit igit
deus oīa que iusta vel iniusta volūtatē
fiunt: id est bona opa et mala. **I**n bōis
quidē facit q; sūt: et q; bona sūt: in ma-
lis vero facit q; sunt: sed nō q; mala sūt.
Nā oīm regi est iustā vel bonā est aliqd
esse: nulla vero rei est aliqd esse iniustā:
vel malū esse. **S**i quidē bonū vel iustum
esse: est iusticia hēre: qd ē aliquid malum
vero esse: vel iniustū ē non hēre iusticiaz
quā debet hēre qd non ē aliqd. **I**usticia
nāq; aliqd ē: iniusticia vero nihil: sicut
dixi. **E**st autē aliqd bonū qd dicit cōmo-
dū: cuius cōtrariū ē malū: quod ē incō-
modū: hec malū aliquādo nihil ē: vt ce-
citas aliquādo ē aliqd vt dolor. **S**ed h
malū cū aliqd ē deū facere nō negam^o:
quia ipē ē sicut legit facies pacē: et cre-
ans malū. **I**pē nāq; creat incōmoda: q;
bus exercet et purgat iustos: et punit in-
iustos. **D**e itaq; tāto malo qd ē iniusti-
cia. p quā dicit iniustū: certū ē: qz nūq;
ē aliquid: nec alicui rei ē esse aliqd iniu-
n 4

Liber Anselmi

fram esse. Et sicut deus nō facit iniustitiam: ita nō facit aliquid iniustū eē: qui tamē facit oēs actōes: et omnes motus quia ipse facit res: a quibus et ex quibus et per quas et in quibus fiunt: et nulla res habet yllam p̄tatem. Volendi aut faciendi nisi illo dante. Ipsuz q̄q; velle q̄d aliquādo iustū est: aliquādo iniustum: nec est aliud q̄ vti p̄tate volēdi et volūtate quas deus dat in q̄tum est bonum est: et est a deo. Quod tūc quidem quādo recte est: bonum et iustum est: quando vero nō recte: hec solo: quia nō recte est: malū est et iniustum. Est autē aliquid recte esse: et hec est a deo: nō eē vero recte non est aliquid nec est a deo. Nam sicut cū aliquis vtitur gladio: aut lingua aut p̄tate loquendi: nō est aliud gladii aut lingua: siue p̄tās: cū rectus est eorū vsus: et aliud cū non est rectus. Ita voluntas: qua vtimur ad volendum: sicut ratione vtimur ad rationādum: non est aliud: quando quis illa recte vtitur: et aliud quādo non recte. nec magis: nec minus est hoc quod est essentialiter: cū est iusta: q̄ cū iniusta est volūtās: per q̄ dicitur aut s̄ba: aut actio iusta: vel iniusta. Sic itaq; facit deus in oibus voluntatibus et operibus bonis: et q̄ essentialiter sunt: et quod bona sunt: in malis dō non q̄ mala sunt: sed tm̄ q̄ per essentialiter sunt. Quēadmodū em̄ non est essentialiter rerū nisi a deo: ita non ē recta nisi ab ipso. Hui⁹ dō rectitudinis de qua loquor absentia q̄ ē in iusticia: non ē nisi in volūtate rationalis creature: que semper debet habere iusticiā. Cur aut nō habeat quā semp debet habere: et quō deus bona faciat sola bonitate: et mala non sua culpa: sed hoīs vel dyaboli: et qualiter hō bona faciat per liberū arbitriū presulante gr̄a: et malū sola sua operante pp̄ria volūtate. et quid habeat deus in malis sine culpa sua: et homo in bonis cū laude sua et tamen bona homi-

nis videantur aperte imputāda deo: et mala homi: cū deo gr̄a et libero arbitrio tractaturi sumus: v̄puto deo donante apercius patebit. Nunc aut tm̄ dico q̄ malus angelus ideo iusticiā non habet quia eaz deseruit: nec postea recepit hō vero idcirco illa caret: quia i primis parentibus eū abiecit: et postea aut nō illā recepit: aut receptā reiecit. Puto q̄ gr̄a dei adiuuante mōstrauimus: q̄ p̄ficientiā dei. et liberū arbitriū simul esse: si diligerent considerētur que diximus non sit impossibile neq; possit aliquid obici quod non sit dissolubile.

Quod sit predestinatio et q̄ predestinatio nihil inferat necessitatis libero arbitrio.

Nunc ergo in eo sperātes: q̄ huc vsq; non p̄duxit discordiā que inter p̄destinatōem et liberū arbitriū videtur esse: aggediamur dissoluere. Ad quod p̄ ea que supra dissoluiimus sicut in sequētibus patebit: nō parū p̄fecimus. Predestinatio videtur idem esse q̄ p̄ordinatio: siue p̄stitutio: et ideo quod deus p̄destinare dicit: intelligit p̄ordinare quod est statuire futurū esse. Quod aut deus statuit futurū esse: necessitate videt futurū esse: quare quicquid deus p̄destinat necesse est futurū esse. Si ergo deus p̄destinat bona et mala que sūt nihil sit p̄ liberū arbitriū sed oīa ex necessitate. Ac si tātū bona p̄destinat: sola bona sunt ex necessitate nec est liberū arbitriū: nisi ad mala q̄d nimis ē absurdū. Non ergo sola bona p̄destinat deus. Si aut bona quedam opa facit liberū arbitriū: p̄ que fiunt iusti. absq; p̄destinatōe. nō p̄destinat de⁹ oīa bona opera que iustos faciūt. Quare nec illos iustos qui sunt p̄ opera liberi arbitrii. Non ergo p̄sciuit de⁹ eos q̄ quos p̄sciuit hos et p̄destinauit. Sed falsū est deū nō p̄scire aliqua bona opera. aut aliquos iustos. Nō igit quedā

De cōcordia gr̄atie ⁊ liberi arbitrii

solius liberi arbitrii opa bona iustificauit: sed illa sola que deus p̄destinat. Si ergo deus p̄destinat oīa: et p̄destinata sunt ex necessitate: cum nihil p̄ liberum arbitriū necessitate fiat: sequi videt̄ nihil esse libere arbitriū manente p̄destinatione: aut si statuimus in alijs q̄bus liberū arbitriū perire in illis p̄destinatōi. In primis itaq; ante questiois respōsiōem videndū est: q; p̄destinatio nō solū bonorū est: sed malorū p̄t dici quēadmodū deus mala: que nō facit dicit̄ facere: q; p̄mittit. Nā dicit̄ hoīem indurare cum nō emollit: ac inducere in tēpratiōem cū nō liberat. Nō est ergo incōueniēs euz hōmō p̄destinare dū malos et eorū mala opa nō corrigit. Sed bona specialius p̄scire: et p̄destinare dicit̄: q; in illis facit q; sunt: et q; bona sūt in malis aut nō nisi q; sunt essentialiter: nō q; mala sūt vt supra dictū est. Sciendū q; q; sicut p̄scientia non in deo dicit̄ p̄p̄t̄: ita nec p̄destinatio: q; illi nec ante nec post aliqd̄ ē: s; oīa sunt illi simul p̄sentia. Cōsiderem⁹ nūc an aliqua possint p̄destinari: p̄ liberū arbitriū futura. Dubitari vtq; nō debet: q; eius p̄destinatio et p̄scientia nō discordat: sed sicut p̄scit ita quoq; p̄destinat. In questione de p̄scientia cognouim⁹ aliqua p̄sciri aperte futura: per liberum arbitriū: sine omni repugnantia. Unde veritas q; euidēs ⁊ ratio docet p̄destinari: similiter p̄ libere arbitriū quedā futura: absq; omni incōueniētia. Nā neq; p̄scit deus: neq; p̄destinat: quēadmodū iustū futurū ex necessitate. Nō em̄ habet iusticiā: q; eaz nō seruat libera voluntate. Pariter igit̄: quibus necesse sit fieri que p̄sciūtur: et que p̄destinātur: q; dā tamē p̄scita. et p̄destinata non eueniunt ea necessitate: que p̄cedit rē: ⁊ facit: sed ea que rē sequit̄ sicut supra dixim⁹. Nō em̄ ea de⁹ quibus p̄destinat: facit voluntate cogēdo: aut voluntati resistēdo: s; in suā illa p̄tate dimittendo. Quis ta-

men sua voluntas vtat̄ p̄tate: nihil tamen facit quod deus nō faciat in bonis sua gratia in malis nō sua: sed eiusde. Volūtatis culpa qd̄ sicut p̄missim⁹ clarior cū de gr̄a loq̄mur apparebit. Et sicut p̄scientia q̄ nō fallit: nō p̄scit nisi vez sed erit aut necessariū: aut sp̄taneū: ita p̄destinatio: q̄ nō mutat̄ non p̄destinat nisi sicut est in p̄scientia: et quēadmodū qd̄ p̄scit licet in eternitate sit immutabile: tamē in tpe aliquādo anteq̄ sit mutari p̄t: ita est p̄ oīa de p̄destinatōe. Patet igit̄ ex hīs q; dicta sūt: si bene considerētur. q; nec p̄destinatio: excludit libere arbitriū nec libere arbitriū aduersatur p̄destinatōi. Siquidē oīa illa q̄bus supra mōstrauim⁹ libere arbitriū p̄scientie: nō repugnare pariter: ostendunt illud p̄destinatōi p̄cordare. Nō ḡ rōnabiliter quotiēs aliqd̄ attingit opante sp̄tanea voluntate velut cū hō hoī facit iniuriam vnde ab illo occidit̄ quidā clamāt dicētes. Sic p̄scit̄: et p̄destinatū erat a deo: et ideo necessitate factum est. nec aliter fieri potuit. Quippe nec qui alium iniuria irritauit: nec qui se vindicauit hoc fecit necessitate sed sola voluntate: quia si nō sp̄tē voluisset neut̄ qd̄ fec̄ fecisset.

De cōcordia gr̄e ⁊ liberi arbitrii.

Restat nūc vt de gr̄a ⁊ eodē libero arbitrio: eadē gr̄a adiuuante cōsiderem⁹. Questio ista inde nascit̄: q; diuina scriptura ita loquitur aliquādo vt nihil videat̄ libere arbitriū p̄desse: ad salutē: sed sola gr̄a: aliquando vō ita velut tota n̄ra salus in libera n̄ra p̄sistat voluntate. De gr̄a siquidē dicit̄ d̄s. Sine me nihil potestis facere. Et nemo venit ad me nisi p̄f̄ meus traxerit eū. Et paul⁹ ap̄ls. Quid at̄ habes qd̄ non accepisti. Et de deo. Cuius vult miserē. et quē vult indurat ⁊ neq; volētis neq; currētis s; miserētis ē dei. Multa q; alia legūtur q̄ soli gr̄e sine libero arbitrio bona n̄ra opa ad salutē nostrā

De cōcordia gratie

vident attribuerē Plures etiā asserunt experimēto se pbare q̄ hō nequaquē vltimo libero fulciat arbitrio qm̄ multos absq̄ numero immēso mētis et corporis conatu nitūt ut bene viuāt q̄ quadā difficultate immo impossibilitate aggrauati nihil pficiūt: aut post magnū pfectum repēte irreperabiliter deficiūt libez aut arbitriū mōstrat eadē scriptura nos habere h̄ mō. **Dicit de^o p̄ ysaiā.** Si volueritis et audieritis me bona terre comedētis. **Et dauid.** Quis est hō q̄ vult vitā di. di. vi. bo. phibe linguā tuā a malo et la. t. n. lo. do. **Diuertere a malo et fac bonū.** **Et dñs in euāgelio.** Venite ad me oēs q̄ laboratis et onerati estis et ego reficiā vos. **Tollite iugū meū sup vos: et discite a me qz mitis sū et hūilis corde et inuenietis requiez aiabus vris.** Plura etiā alia et innumerabilia sūt: q̄ vidēt libez arbitriū ad bene opandū excitare et quia monita p̄temnit exprobare. **Qd̄ auctoritas diuina nequaquē faceret si voluntatis libertatē nullā in hoīe cognosceret.** Sed nec vllō mō esset cur de^o bonis vel malis: p̄ meritis singulorū iuste retribueret si p̄ libez arbitriū null^o bonuz vel malū faceret. **Qm̄ ergo in sacra scriptura quedā inuenimus que soli gr̄e fauere vident et quedā que solū libez arbitriū statuere sine gr̄a putātur fuerit q̄ dā supbi q̄ totā virtutē efficacitā: in sola libertate arbitriū cōsistere sūt arbitrati et sūt n̄o tpe multi q̄ libez arbitriū eē aliqd̄ penitus desperāt.** In hac itaqz questione hec erit intētio vt libez arbitriuz simul esse cū gr̄a et cū ea opari in multis mōstremus sicut illud p̄sciētia atqz p̄destinatōe cōcordare repimus. **Sciēdū ē qz sicut nō de alio libero arbitrio sit hec vt supra dixi qm̄ nisi de illo sine quo salutē nemo meref: postq̄ intelligibilem habet etatē ita nō de alia gr̄a: q̄ de illa sine qua null^o saluat hō.** **Dis em̄ creatura gr̄a existit qz gratis facta est et mul-**

ta bona dat deus p̄ gr̄am in hac vita sine q̄bus hō saluari nō potest. **In infantib^o q̄dem q̄ baptizati moriūtur anteq̄ suo possint vti libero arbitrio nō apparet cōcordia quā querim^o qm̄ in illis gr̄a sola operat salutē sine illoz libero arbitrio.** **Mā h̄ quoqz gr̄a est qz dat alijs voluntas vt illis sua vide subueniāt.** **In habitibus itaqz intelligibile etatē mōstrā: dū est qd̄ inuestigam^o qz de hijs solum versat h̄ questio.** **Quicūqz aut̄ ex hijs saluatur p̄ iusticiā saluari dubiū nō est.** **Iustis em̄ pmittit^o vita eterna qz iusti imppetuū viuēt et apud do. est mi. eoz.** **Qz aut̄ iusticia sit rectitudo voluntatis: sacre sepe mōstrat auctoritas.** **Qua de re sufficit vnū exemplū pponere.** **Lum em̄ dixisset dauid nō relinquet do. ple. s. et heredi. s. nō dē. quoad iusticia tormēti. ni. iudi. vi doceret nos: qd̄ eēt iusticia: interrogādo ait.** **Et q̄ iuxta illā Ad qd̄ ip̄e sibi respōdens ait.** **Oēs q̄ recte sūt corde h̄ est q̄ recta sūt voluntate.** **Quis em̄ corde credam^o et intelligam^o sicut corde volum^o nō tñ iudicat spūssā: ctus illum rectū h̄re: cor q̄ recte credit et intelligit et nō recte vult qz nō vti rectitudine fidei: et intellect^o ad rectē volēdū p̄pter qd̄ datū est rōnabili creature rectē credere et intelligere.** **Mā neqz rectū intellectū dicēdū est h̄re q̄ scōm illū nō recte vult opari: p̄pter qd̄ fides dicit et dat.** **Recte igit̄ intelligam^o dauid dixisse rectos corde: rectos voluntate.** **Sed ne q̄s extriet auctoritate diuina dici iustū illuz vel rectū q̄ nō nisi p̄pter aliqd̄ tenet rectitudinē voluntatis: dicim^o iusticiā rectitudinē eē voluntatis p̄pter se seruataz: q̄ em̄ solū p̄pter aliqd̄ illā seruat nō eā diligit: s̄ aliud p̄pter qd̄ illā fuit et ideo nō ē dicēd^o iust^o nec talis rectitudo nomināda est iusticia.** **Quādo de p̄sciētia et libero arbitrio tractabamus exēplo quodā mōstrauim^o esse posse simul rectitudinē hāc quā voco iusticiā: et libez arbitriū p̄ qd̄**

z liberi arbitrii

planū ē intelligere in alijs multis simili
lit eē. **S**i ḡ possum⁹ oñdere nullā crea-
turā hāc adipisci posse rectitudinē: nisi
p grām: manifesta erit inter grām z libe-
rū arbitriū ad saluādū hoīem: p cordia
quā qrim⁹. **D**ubiū itaqz nō ē: qz volun-
tas nō vult recte nisi qz rctā ē. **S**ic nāqz
nō ē acut⁹ visus qz videt acute: s̄ idō vi-
det acute qz acut⁹ ē: ita volūtas ē recta:
qz vult rctē: s̄ rctē vult qm̄ ē rctā. **C**ū āt
vult rctitudinē p̄ oculdubio rctē vult.
Nō ḡ vult rctitudinē nisi qz rctā est.
Idē autē ē volūtatē rctā cē: z rctitudi-
nē h̄re. **P**alā igit̄ ē qz nō vult rctitudi-
nē nisi qz rctitudinē h̄z. **N**ō nego volū-
tatē rctā velle rctitudinē quā nōdū
h̄z: qm̄ vult maiorē quā habeat s̄ illā di-
co nullā eā posse velle rctitudinē: si nō
h̄z rctitudinē: q̄ illaz velit. **C**ōsiderem⁹
nūc vtz aliqz hāc rctitudiez nō habēs
eā aliq̄ mō a se habere possit. **U**tqz a se
illā h̄re neq̄t: nisi aut volēdo aut nō vo-
lēdo. **V**olēdo qdā null⁹ valet eam p se
adipisci: qz neq̄t eā velle: nisi illā habe-
at. **N**ā autē aliqz nō habēs rctitudinē
volūtatē illā valeat p se nō volēdo as-
qui mēs null⁹ accipit. **N**ullo igit̄ mō
p̄t eā creatura h̄re a se. **S**z neqz creatu-
ra valet eaz h̄re ab alia creatura. **S**icut
nāqz creatura neq̄t creaturā saluare: ita
nō p̄t illi dare p qd p̄t eā saluare. **S**e q̄t
itaqz qz nlla creatura rctitudiez h̄z: quā
dixi volūtatē nisi p dei grām. **H**āc autē
rctitudinē p libez arbitriū fuari posse
sicut sup̄ dixi mōstrauim⁹. **D**eō igit̄ lar-
giēte inuenim⁹ grām ei⁹ ad saluādū ho-
minē: cū libero arbitrio p̄cordare: ita vt
grā sola possit hoīez saluare nihil ei⁹ li-
bero arbitrio agēte: sic fit ifātib⁹ et i ūtel-
ligētib⁹ ip̄a sp̄ adiuuet libez arbitriū na-
turale qd sine illa nihil valet ad salutē:
dādo volūtatē rctitudinē quā fuet p li-
bez arbitriū. **E**t q̄uis nō oibus det qm̄
cui vult miseref: z quē vult indurat: nll-
li tñ dat p aliq̄ p̄cedēti merito qm̄ qz p̄

o: deo dedit et retribuet ei. **S**i āt volū-
tas p libez fuādo arbitriuz: qd accipit
miref aut augmētū accepte iusticie aut
etiā p̄tātē p bona volūtatē: aut p̄m̄ium
aliq̄d h̄ oia fruct⁹ sunt p̄ma grē z grā p
grā z idō totū imputādū ē grē: qz neqz
volētis ē q̄ vult neqz currētis ē q̄ cur-
rit: s̄ miserefenti ē dei. **O**ib⁹ em̄ excepto
solo dō dicit qd habes q̄ nō accepisti z
Qd si accepisti qd gl̄aris q̄si nō accepe-
ris: **Q**uō qdē libertas volūtatē tenen-
tis acceptā rctitudiez nlla necessitate vt
illā deserat expugnat: s̄z difficultate im-
pugnat: nec eidē volūtatē muta sed vo-
lēs cedat i tractatu de libertate arbitriū
puto me oñdissē. **Q**uib⁹ āt moīs p⁹ eā-
dē rctitudiez acceptā libez arbitriū grā
adiuuet vt fuet qd accipit: q̄uis n̄ oēs
valeā enumerare mltifariā em̄ h̄ fac: tñ
non erit in vtile aliq̄d mihi dicē. **N**emo
certe fuet rctitudiez hāc acceptā nisi vo-
lendo velle āt illā aliqz neq̄t nisi h̄ido.
Habēdo illā nllaten⁹ valet: nisi p grām.
Sicut ḡ illā null⁹ accipit nisi grā p̄ueniē-
te: ita null⁹ eā fuet nisi eadē grā s̄bseqn-
te. **N**epe q̄uis illa fuet p libez arbitriū
n̄ tñ ē tñ ip̄tādū libero arbitrio: q̄tuz
grē. cū h̄ rctitudo fuet qm̄ illā libez ar-
bitriū n̄ nisi p grām p̄ueniētē: z s̄bseqn-
tē h̄z z fuet. **S**ic autē grā s̄bseqnē donū
suū vt nūqz siue parū siue magnū sit:
illō dare deficiat: nisi libez arbitriū vo-
lēdo aut rctitudiez quā accipit deserat.
Nūqz em̄ sepaf h̄ rctitudo a volūtatē ni-
si qm̄ aliō vult. qd huic rctitudini n̄ p̄cor-
dat sic cū qz accipit rctitudiez volēdi so-
brietatē z reicit eā volēdo imoderatam
bibēdi voluptatē. **Q**d cū fac sua volun-
tate: z idō sua culpa pdit grām quā ac-
cepit. **A**diuuet etiā grā libez arbitriuz:
q̄ndō vt deserat rctitudiez acceptā ipu-
gnat mitigādo aut penitus remouēdo
vim tētatois ipugnantis aut agēdo affe-
ctū eiuldē rctitudis. **D**eniqz cū oia sub-
iaceāt dispositōi dei q̄cqd p̄tigit hoī qd
n̄ iij

De cōcordia gratie

adiuuꝝ libeꝝ arbitriū ad accipiēdū aut
ad fruādū hāc de q̄ loqꝝ rctitudiem: tuo
gr̄e iputādū ē. **D**ixi oēm iusticiā eē rcti-
tudiem volūtatis pp̄ se fuatā: vñ seq̄t̄
oēm hūitē hāc rctitudiem h̄se iusticiā: z
eē iustū: qm̄ oīs h̄s iusticiā iust⁹ ē. **H**ō
tñ sentio iustis oib⁹ p̄missā eē vitā ppe-
tuā: s̄ ill' tm̄ q̄ sūt iusti sine oī iniusticiāz.
Illi em̄ p̄pā z absolute dicūt iustiz rcti-
corde. **E**st ei aliq̄s scdm̄ aliq̄d iust⁹ z se-
cūdū iust⁹ vt q̄ cast⁹ ē iuid⁹. **T**alib⁹ nō
p̄mittit̄ b̄tudo iustoz qm̄ sic x̄a b̄tū-
do ē sine oī idigētia: ita nllī dat nisi iu-
sto sine oī iniusticiā. **N**ā qm̄ b̄tudo q̄ iu-
stis p̄mittit̄: erit similitudo angelozū dei
sic in anglis bonis nlla est iniusticia: ita
null⁹ ill' sociabit̄ cuz aliq̄ iniusta. **Q**uō-
ā fiat hō sine oī iniusticia. n̄ ē hui⁹ nri p̄-
positi oīdē. **S**cim⁹ tñ p̄fecta studia hec
xp̄iano: z p̄ gr̄az dei eē: possibile. **S**i bñ
p̄siderēt q̄ dicta sūt apte cognoscāt quia
cū aliq̄d dic̄ sacra scriptura. **P**ro gr̄a:
ñ amouet oīno liberū arbitriū: neq; cuz
loq̄t̄ p̄ libero arbitrio excludit̄ gr̄az: q̄si
sola gr̄a aut libeꝝ arbitriū solū sufficiat
ad saluādū hoīez: sic videt̄ ill' q̄ hāc fa-
ciūt qōem. **I**ta q̄pe itelligēda sūt dicta
diuina vt h̄ excepto qd̄ dixi d̄ infātib⁹ nec
sola gr̄a: nec solū libeꝝ arbitriū salutem
hoīs opet̄. **Q**uipe cū dic̄ dñs: sine me
nihil potest̄ facere: n̄ ait nihil valet nob̄
vñm libeꝝ arbitriū sed nihil p̄t sine mea
gr̄a. **E**t cū legiū neq; volētis neq; currētis
s̄ miserētis ē dei: n̄ negat̄ i volēte ne-
q; i currēte aliq̄d p̄desse libeꝝ arbitriū
s̄ significat̄ si eē iputādū libero arbitio:
qd̄ vult z q̄ currit s̄ gr̄e. **N**ā cū ait neq;
volētis neq; currētis ē: subaudiēdū est
qd̄ vult: z q̄ currit: vel d̄ cū aliq̄s nudo:
tui nihil d̄z q̄ nllū a se p̄t idumētū h̄re
dat veste n̄ tñ: q̄uis ip̄e habeat p̄tatem
vtēdi: et non vtēdi accepta veste: si ea
vtēdū iputādū ē iduto: qz idut⁹ ē: s̄ danti
vestē. **Q**uapropt̄ ita dici p̄t **H**ō ē iduti
q̄ est indutus. sed miserētis idest veste

dātis. **M**ulto vero magis hec dicere: si
ille q̄ dedit veste dedisset etiā potestā-
tē fruādū eā: et vtēdi: sic d̄s hoī cū dat
rctitudiez sepefatā: dat etiā p̄tātē fruā-
di: z vtēdi: qz dedit p̄s libeꝝ arbitriuz
ad fruādū illā z vtēdū. **S**ixō nudo cui
nihil debet̄ si daret̄ vestē aut si ip̄e accep-
tā p̄iceret: nllī nisi ip̄i iputaret̄ ei⁹ nudi-
tas. **I**ta cū d̄s alicui p̄cepto z nato i pec-
cato: cui nihil nisi penā d̄z: dat velle: et
currere: n̄ ē volētis neq; currētis s̄ mise-
rētis ē dei. z q̄ eādē gr̄am n̄ accipit: aut
acceptā reicit: ei⁹ ē n̄ dei: q̄ i sua duricia
et iniqtate p̄manet. **I**dē intellect⁹ hūidū
ē i alijs i q̄b⁹ scriptura loq̄t̄ p̄ gr̄a vt sci-
licet liberū n̄ excludat̄ arbitriū. **S**ilr̄ qm̄
ita loquūt̄ diuina d̄ctā vt libero arbitrio
soli videat̄ salutē hoīs attribuerē: nllō
intellectu gr̄a sepanda ē. **S**ic q̄ quis na-
tural' vsus n̄ p̄ceet plē sine p̄c. nec ni-
si p̄ m̄rem: n̄ tñ remouet vll' intellect⁹ aut
p̄rez aut m̄rem a ḡneratōe plis ita gr̄a
z libeꝝ arbitriū: n̄ discordat̄ s̄ p̄ueniunt
ad iustificādū z saluādū hoīez. **I**n h̄is
tñ i q̄b⁹ videt̄ scriptura libeꝝ arbitrium
ad rctē volēdū: z opandū iuitare qz cur
hoīez iuitet ad rctē volēdū z q̄re arguit
n̄ obediētē: cū ip̄az rctitudiez nemo pos-
sit nisi gr̄a dātē h̄re vt accipe. **S**ciēdam
qz sic terra innumerabiles herbas z arbo-
res siue q̄b⁹ hūana natura alr̄: aut etiāz
q̄b⁹ p̄mittit̄: sine oī hoīs cura p̄fert: illa
x̄o q̄ nob̄ ad vitā nutriēdū maxie sūt ne-
cessarij si sine magno labore atq; cultore:
nec absq; semib⁹. **I**ta corda humana
sine doctria siue studio: spōte q̄si germi-
nāt cogitatōes: z volūtates nihil vtilēs
saluti: aut etiā noxias. **I**llas x̄o sine q̄-
b⁹ ad salutē aie n̄ p̄ficim⁹ neq; sine ge-
neris sui semie: z laboriosa cltura p̄cipi-
unt z germināt. **U**nde illos hoīez q̄bus
tal' cltura ip̄edit̄ agriculturā dei vocat
ap̄ls. **E**st at̄ semē hui⁹ agriculture x̄bum
dei imo n̄ x̄bū: s̄ s̄sus: q̄ p̄cipit̄ p̄ x̄buz
Uox nāq; sine s̄su nihil p̄stituit̄ i corde

Nec solū sēsus vbi s; oīs sēsus v' itelle-
 ct' rctitudis: quē mēs hūana: siue p au-
 ditū: siue p lectōem siue p rōem siue q̄li-
 bet z alio mō p̄cipit semē rectevolendi.
Null' nāq; velle p̄t qd̄ p̄us corde n̄ p̄ci-
 pit: velle at̄ credere qd̄ ē credēdū ē recte
 velle: **N**emo ḡ p̄t h̄ velle: si nescit qd̄ cre-
 dēdū ē. **L**ū ei p̄mississet ap̄ls oīs q̄cunq;
 iuocauerit nomē dñi salu' erit: s̄biūxit.
Quō iuocabūt i quē n̄ crediderūt. **A**ut q̄
 mō credēt ei quē n̄ audierūt. **Q**uō dō au-
 diēt sine p̄dicāte. **Q**uō dō p̄dicabūt nisi
 mittāt. **E**t paulo post. **E**rgo fides ex au-
 ditu audit' dō p̄ dñū xp̄i. **Q**uā at̄ dicē fidē
 eē ex auditu: itelligēdū ē: q; fides ē ex h̄
 qd̄ p̄cipit mēs p̄ auditū neq; ita vt sola
 p̄ceptio mētis faciat fidē i hoīe: s; q; fi-
 des eē neq; sine p̄ctōe. **A**ddita nāq; re-
 ctitudie volēdi: p̄ceptōi p̄ ḡraz fit fides
 q; credit qd̄ audit. **A**udit' at̄ est p̄ dñū
 xp̄i: h̄ ē p̄ dñū p̄dicātū xp̄i p̄dicātes dō
 n̄ sūt: nisi mittāt s; q; mittūt ḡra ē. **Q**ua
 p̄p̄t z ē ditatio ḡra ē: q; ḡra ē qd̄ descē-
 dit ex ḡra: z audit' ē ḡra: z itellect' ex au-
 ditu: ḡra z rctitudo volēdi ḡra ē. **V**ex
 missio: p̄dicatio: audit': itellectus: nihil
 sūt nisi volūtas velit qd̄ mēs itelligit q̄
 volūtas: facere neq; nisi accepta rctitu-
 die. **R**ecte nāq; vult: cū vult qd̄ d; ita q;
 mēs ex auditu vbi p̄cipit ē p̄dicātis z re-
 ctitudo ē itremētū. qd̄ d; dat: sine q̄ ne-
 q; q̄ plātat neq; q̄ rigat ē aliqd̄ s; q̄ icre-
 mētū dat d; **S**i ē d; i p̄ncipio p̄ mira-
 culū fecē fūmētū: z alia d; terra nascētia
 ad alimētū hoīm: sine cultore et semib'
 ita sine hūana doctria mirabilis fecē cor-
 da p̄phetaz ap̄loz: nec n̄ z euāgelista
 rū fecūda salutarib' semib': vñ accipi-
 m' q̄c̄c salubrit' i agricultura dei: ad ali-
 mētū aiāz futiam': sic n̄ nisi de p̄mis ter-
 re semib' habem'. qd̄ ad nutrimētū cor-
 poz p̄pagam'. **S**ic qd̄ nihil vtili. ad
 salutē sp̄ualē p̄dicam' qd̄ facē scriptura
 sp̄ūss. miraclo fecūdata n̄ ptulerit aut i-
 tra se nō p̄tineat. **N**ā si qd̄ rōe dicimus

aliqñ qd̄ in dictis ei' apte mōstrare: aut
 ex ip̄is p̄bare neq; m' h̄ mō p̄ illā cogno-
 scim': vtz sit accipiēdū aut respiciēdū.
Si at̄ apta rōe colligit z illa ex nllā p̄te
 p̄tradicit: qm̄ ip̄a sicut nllī aduersat ve-
 ritati ita nllī fauet falsitati: h̄ ip̄o q; n̄ ne-
 gat qd̄ rōe dicat: ei' auctoritate suscipit
Ac si ip̄a n̄o sē sui idubitatē repugnat
 q̄uis nob̄ rē n̄a videat̄ ic̄pugnabilis
 nllā tñ veritate fulcri credēda est. **S**ic
 itaq; sacra scriptura oīs veritatis: quā
 rō colligit auctoritate p̄tinet: cū illā aut
 apte affirmat: aut nullaten' negat. **V**ideam'
 nūc i exēplis: quō dñū sit semen
 audiuit qd̄ dicit'. **S**i volueritis z audie-
 ritis me itelligūt z cogitāt qd̄ d; velle z
 audire h̄ ē obedire. **Q**ui ei audit z non
 obedit d; si audire. **S**z obedire nequnt
 nisi velint. **V**elle at̄ obedire ē rctē velle
 rctē dō velle nemo p̄t: nisi habeat rctitu-
 dinē volūtatis: q; null' h; hō: nisi p̄ ḡraz
Vex rctitudo volēdi aliqd̄ nllī dat̄ ni-
 si itelligētī velle: z q; velle d; **V**ideam'
 itaq; q; dictū ē si volueritis z audieritis
 mō semē esse neq; q; p̄ se ad aliquē fructū
 germinās sine adiectōe rctitudis: z
 nec ip̄am rctitudinem dari nō semibus
Similiter cum dicit deus cōuertimini
 ad me semē ē sine germie q̄d̄ diu hoīs vo-
 lūtate n̄ p̄uertit d; ad volēdū p̄uersiōez
 q; cogitat cū audit p̄uertimī: sine q̄ scie
 null' p̄t velle p̄uerti. **D**icit etiā d; cō-
 uertimini aut vt magis p̄tāt aut fuer' q;
 p̄uere sūt. **Q**ui dō dicit p̄uertē nos d; s;
 iā aliq̄ten' p̄uersi sūt: q; rctāz volūtate
 h̄nt cū volūt p̄uerti. s; orāt p̄ h̄ q; iā ac-
 ceperūt vt augeat p̄uersio: sic illi q̄ credē-
 tes auge nob̄ fidē dixerūt. **A**c si dicerent
 illi: et isti. **A**uge i nob̄ qd̄ dedisti perfrice
 qd̄ cepisti. **Q**d̄ d; h̄is oīdi i similib' q;
 itelligēdū ē. **S**ic igit̄ terra n̄ germinat
 naturalr ea q̄ maxio necessaria sunt sa-
 luti corpis n̄ri sine semib': et lz d; n̄ det
 icremētū oī semī n̄ tñ cessāt agricolē n̄ri
 seminare i spe messis aliquātule ita ter-
 ra cordis humani: non profert fructum.

De concordia gratie

fidei iusticie sine quibus semib⁹ & quis
ds n̄ faciat cūcta huiusmodi semia ger-
miare tñ p̄cipit agricol' suis i spe istatit:
sine x̄bū suū semiare. **O**ndim⁹ vt puto
quō nō sit supuacū hoies ad fidē xp̄i
ad ea q̄ fides exigit inuitare. q̄uis non
oēs hāc imitatōem suscipiāt. **D**ixi etiā
posse queritur arguātur illi: qui verbuz
dei non suscipiūt cum hoc facere neque
ant nisi gratia eorū volūtates dirigēte.
Dicit em̄ dñs d̄ spūs. **I**lle arguat mōm
d̄ pctō qz n̄ crediderūt in me. **A**d qd licet
forsitā difficile sit r̄ndere: qd tñ dō dāte
possum tacē n̄ debeo. **N**otādū ē qz ipō-
tētia q̄ descendit ex culpa n̄ excusat ipō-
tētē culpa manēte. **U**nde i infātib⁹ i q̄-
b⁹ exigit ds a natura hūana iusticiā: q̄
accepit i p̄mis parētib⁹: cū ptate fuādi
illā i oēm plē suā: n̄ excusat eā ipotētia
h̄idi iusticiā: qm̄ pp̄ culpā i hāc corru-
it ipotētia h̄ ipm̄ nāqz qz n̄ h̄z qd p se re-
sumē neq̄t h̄ ē illi habēdū ipotētia iquā
ido cecidit qz spōte defuit qd fuare po-
tuit. **Q**m̄ ḡ peccādo deseruit iusticiā ad
pctm̄ illi iputat ipotētia quā ipa peccā-
do sibi fecit. **N**ec solū ipotētia iusticiāz
h̄idi s̄ etiā ipotētia illā itelligēdi. **S**ilr
in n̄ baptisatis iputat ad pctm̄ qm̄ pa-
riē descendit a pctō possum⁹ etiā rōnabi-
lit̄ asserere: qz q̄ a p̄ma cōditōis hūane
dignitate ac fortitudine: atqz pulcritudie
miorata. & corrupta ē: illi ad culpā ipu-
tat. **P**er h̄ nāqz miorauit quātū i ipa fu-
it: honorēz laudē dō. **Q**uipe fm̄ digni-
tatē ap̄is: laudat̄ & p̄dicat̄ sapia opifici
Quāto igif̄ natura hūana p̄ciosuz op⁹
dei. **U**nde ip̄e glorificād⁹ erat i se mino-
rauit: atqz sedauit tātō sua clpa deū ex-
honorauit. **Q**d illi ad tātū statuit pctm̄
vt si nisi p̄mortē dei deleat̄. **S**iqdē ip-
sos mor⁹ siue appetit⁹ q̄b⁹ pp̄ pctm̄ ade-
sicut bruta aialia sbiācem⁹ q̄s ap̄ls vo-
cat carnis p̄cupiam quā iuitū se tolera-
re māifestat cuz dicit. **Q**d odi illd̄ ratio
id ē nolēs p̄cupisco: sati ondit̄ saē aucto

ritas ipurari ad peccatū. **Q**uipe cū de
solo motu ire siue opeyl⁹ voce: dicit dñs:
q̄ irascif̄ fratri suo reus erit iuditō: apre
mōstrat culpā eē n̄ leuē: quā tā ḡuis: scz
mortis seq̄t dānatio. **A**c si dicat. **Q**ui
facit q̄ hō n̄ d̄z facē nec facēt si n̄ peccat:
set auferri d̄z ex hoib⁹. **E**t cū paul⁹ d̄ ill⁹
q̄ carnē id ē p̄cupias sc̄ciūt: nolētes ait.
Nihil dānarōis ē h̄ys q̄ sūt in xp̄o ihu:
q̄ nō scdm̄ carnē ambulāt h̄ ē n̄ volūta-
te p̄fētūt: sine dubio siḡt eos: q̄ n̄ sūt in
xp̄o: seq̄ dānatōem q̄tēs sc̄ciūt carnem
etiā si n̄ scdm̄ illā ambulāt: qm̄ sic fact⁹ ē
hō: vt etiā sc̄tire sicut de ira dixi n̄ debe-
ret. **S**i q̄s igif̄ q̄ dixi diligēter p̄siderat
nullaten⁹ eos q̄ pp̄ culpā suā x̄bū dei
susciere nequeūt rctē arguēdos dubi-
tat. **Q**uib⁹ at̄ dat̄ gr̄a fidei xp̄iane sicut
ill⁹ in baptismo dimittit origial⁹ iusticia
cū q̄ nascūtur: ita ois culpa impotētiet
toti⁹ corruptōis quā pp̄ pctm̄ p̄mi ho-
mis incurrēt: et p̄ q̄s in honorat̄ deus
ignoscit. **D**e nlla nāqz culpa q̄ ante ba-
ptismū in ill⁹ erat post baptismū arguit̄
q̄uis ipa corruptioz appetit⁹ q̄ sūt pena
pcti: non statim in baptismo deleat̄ nec
illū ill⁹ imputat̄ delictū post baptismuz
nisi qd̄ sua volūtate fecerit. **U**nde apa-
ret qz corruptioz mala q̄ fuerit pena pec-
cati. & post baptismū remanēt si sūt p se
pctā. **S**ola nāqz ē p se iniusticia pctm̄ &
illa q̄ sequūtur iniusticiā pp̄ causā suā
iudicant̄ pctā: donec ipa remittat̄. **N**ā
si peccata essēt in baptismo delerētur in
quo oia peccata in sāguine xp̄i lauātur
Item si pp̄rie pctā dicerentur eēt inbru-
tis aialib⁹ pctā ad q̄rū similitudiez illa
pp̄ pctā n̄ra sustinet natura. **E**st & ali-
ud qd̄ valde timēdū ē qd̄ in p̄mo pecca-
to hūane nature cognosci p̄t. **Q**m̄ em̄
hō ē spūs vadēs & nō rediēs postq̄ spō-
te cadit vt de volūtarijs pctis nūc loq̄-
mur tñ nullo mō p̄t resurgere: nisi gr̄a
releuet̄ s̄ merito suo: de pctō in pctm̄ v̄l
q̄s in abissū pctōz sine fūdo h̄ ē p̄fūdat

et liberi arbitrii

sue estimatōe demergat nisi misericor-
dia retineat ita vt etiā illi bonū vertat
in odiū et fit ei in mortē. **U**nde dicit do-
min⁹ apls. **S**i in dōs vos odit scitote qz
me porē vob odio habuit. **E**t apls. **B**o-
n⁹ odor sum⁹ deo: alijs q̄dez odor: mor-
tis in mortē: alijs aut odor vite inuitaz:
pp̄t qd dicit de eo qz cui vult miserē z
quē vult indurat. **T**erū qm̄ miserē nō
oim̄ eqli⁹ miserē: neqz q̄s indurat oēs
eqliter indurat. **L**ur aut in hac vita p̄-
seueret in nobis pena pcti delecto pctō:
alia questio est. **D**e q̄ licet nūc tractare
nō p̄posuerim⁹: breuē tñ dico: qz si icor-
ruptōem statim in baptisimo vl̄ in mar-
tiritio mutarētur fideles: p̄iret meritū: vt
homies nisi illi qui p̄imi siue exemplo
credēter nullo merito saluarētur. **N**em
pe deficeret fides: et spes: sine quibus
null⁹ hō habēs intellectū: regnū dei me-
reri p̄t fides nāqz et spes sūt eaz rerum
q̄ nodū vidētur. **C**ū em̄ vidētur hoies
q̄ ad xpm̄ p̄uenterētur: statim trāsire ad
icorruptibilitatē: null⁹ esset: q̄ saltē velle
posset se subtrahere a tāta beatitudine:
quam videret. **U**t gloriof⁹ p̄ fidei atqz
spei meritū btitudinem quā desideram⁹
adipiscamur: manem⁹ q̄d tu in hac vi-
ta sum⁹ in h̄ qd̄ iā nō imputat̄ ad pctm̄
q̄uis cuenerit p̄t pctm̄. **D**eniqz nō pu-
nif nob p̄ baptisimū et fidē xpianā btū-
tudo quā habebat adā ante pctm̄ in pa-
radiso h̄ quā habitur⁹ erat q̄do cōple-
tus eēt numer⁹ hoim̄: q̄ assumēdi erant
ad p̄ficiēdā ciuitatē supnā: q̄ z de ange-
lis z de hoib⁹ ē cōplēda vbi nō genera-
būt hoies sicut facerēt in paradiso. **S**i
q̄ p̄uersi ad xpm̄ mox trāsirēt in illā cor-
ruptibilitatē: nō eēt hoies de qb⁹ col-
ligi posset ille numer⁹ qm̄ ad btitudiez
quā vidētur: null⁹ posset non festinare.
Hoc puto eē qd̄ dicit apls de illis q̄ p̄ fi-
dē opati sūt iusticiā: z hū inqt̄ oēs testi-
monio fidei p̄bati: n̄ acceper̄t repromis-
siōem deo p̄ nob̄ meli⁹ aliq̄ p̄uidētene

sine nob̄ p̄sumarētur. **S**i em̄ q̄rit̄ qd̄ no-
bis meli⁹ p̄uiderit: ex h̄: q̄ illi nō acce-
per̄t repromissioem: nihil cōueniēti⁹ re-
spōderi posse video: q̄z qd̄ supra dixi qz
saltē si ill⁹ p̄pagatis nō differet̄ p̄missa
iustis btitudo periret meritū in ill⁹ q̄ nō
p̄ fidē h̄ sp̄ experimētū cognosceret̄ p̄-
pagatio em̄ hoiz de q̄ nati sum⁹ deficeret
qm̄ oēs ad icorruptibilitatē quā p̄ntē
vident̄ curreret̄. **M**agnū itaqz bonū
nob̄ p̄uidit d̄s tñ factis testimonio fidei
p̄bati distulit acceptōem repromissio-
nis vt z nos p̄pagemur z maneret fi-
des p̄ quā cū ill⁹ repromissioem p̄mcre-
mur z simul cū ill⁹ p̄sumaremur. **A**lia q̄-
qz rō ē cur baptizati atqz m̄fes non sta-
tim sūt icorruptibiles. **N**epe si q̄s ser-
uū suū quē p̄posuerat magnis aliq̄ dē-
tare honoib⁹ grauit̄ verberet̄ p̄ cul-
pa pro qua nullo mō per se queat satis-
facere post hāc xberatōem p̄stituto tpe
detrusurus eū in horrēdū carcerem vbi
grauissimis torqueat̄ supplicijs z sit ali-
q̄s potēs apud dñm q̄ p̄ illo satisfaciēs
cū recōciliet̄ vtiqz plage: q̄s reus ante
satisfactōem dū erat in culpa merito sus-
cepit nō delētur sed maiora tormēta in-
que dū retrursus fuerat recōciliatōe p̄-
ueniēte auertentur honores q̄ suos q̄s
suo tpe accepturus erat si nō peccasset z
q̄bus cantur⁹ erat post culpā suā si non
recōciliaret̄ p̄t p̄fectā satisfactōem: si
cut̄ p̄us statutū fuerat: sine oī mutatiōe
tradūtur. **Q**uipe si ante recōciliatōem
exhereditat⁹ eēt illis honoib⁹ quē ad-
modū exhereditat⁹ erat post culpā irre-
cupabiliē si n̄ recōciliaret̄: nō h̄ret locū
sbueniēdi vlla recōciliatio. **S**z qm̄ non
potuit exhereditari honore quē noduz
habebat: nec habere debebat: hāc exhe-
reditatōem p̄uenire p̄t recōciliatio z eā
auertere. **S**i tamē seruus ille dum iacet
in egritudine vapulatiōis: donec ip̄a trā-
seat corde et ore dño suo fidelitatē z cor-
rectōem vouet: z soluit ita ē inter deū z

De concordia gratie

hoiem. Quippe quādo hūana natura primū peccauit: hac pena flagellata est vt nūq̄ plem naturaliter nisi talē quā lē videmus infātes nasci generaret: ac post hāc vitā in inferno: a regno dei ad quod facta erat imppetuū exularet: nisi aliq̄s illā quā vel qd̄ ip̄a sola p se sola facere nō poterat recōciliaret. A quo at̄ recōciliari queat nō est nisi x̄ps. In oib̄ bus igiŕ infātibus naturaliter genitis: in peccato: et flagellata nascit̄: que cū recōciliatōem accedit: flagellatio merito remanet quā ante recōciliatōem suscepit. Que aut̄ in inferno tormēta passura erat: in illis quos x̄ps redemit remittunt̄: et regno dei qd̄ post conuersiōem paradisi terreni suo tpe acceptura erat donat̄ si tamē i fide quā pmittūt in baptisimo vsq̄ i fine p̄seuerēt. Quod aut̄ quidā experimēto existimāt p̄bare nihil valere libez arbitriū qz multi immenso conatu nitūtur vt bene viuāt z quādā (vt auunt) impossibilitate obstāt: nihil p̄ficiūt aut post p̄fectū irrecupabiliter deficiūt nō destruūt: qd̄ rōnabiliter mōstratū est liberū scilicet arbitriū cum grā valere: Ut aut̄ nitētes nō p̄ficient: aut post p̄fectū deficiāt nō impossibilitate sed aliquādo graui aliquādo facile supabili difficultate fieri existio. Sepis sine nāq̄ asserere solemus impossibile nob̄ esse: qd̄ sine difficultate p̄ficere nō valemus. Si em̄ diligenter vnusquisq̄ mor̄ volūtatis sue cōsideret: itelligit se nūq̄ rectitudinem volūtatis acceptā: p grām nisi aliud volēdo: qd̄ simul velle nequit deserere. Quod certe nō facit deficiēte ptāte seruādi eandē rectitudinem que ptās est ip̄a libertas arbitriū sed deficiēte volūtate seruādi q̄ p se nō deficit sed alia volūtate illā vt dixi expellente. Quā aut̄ ista cōsideratio magis versat̄ in volūtate aliquid altius de volūtate: qz vtp̄uto nō erit in vtile dicēdū existio. Sic em̄ habem̄ in corpe mēbra z quicq̄

sēsus singla ad suos vsus apta quibus quasi instris vtimur vt sūt manus apte ad capiēdū: pedes ad ambulādū ligua ad loquēdū visus ad vidēdū: ita z aia habet in se quasdā vires qbus vtit̄ velut instris ad vsus cōgruos. Est namq̄ ratio in aia qua sicut suo instrō vtit̄ ad rōnādum et volūtas qua vtit̄ ad volēdū. Nō em̄ ē rōnalis volūtas tota aia: sed est vna queq̄ aliud in aia. Quā ergo singla instra habēt h̄ qz sūt aptitudines suas z suos vsus discernam̄ in volūtate p̄pter q̄ ista dicim̄ instrū z aptitudines eius z vsū ei⁹ quas aptitudines in volūtate possum̄ noiare affectiones. Affectus quippe ē instrū volēdi aptitudinib⁹ suis. Unde dicim̄ hois aia cū velle hemeter vult aliqd̄ affectū eē ad volēdū illud vel affectuose eē vel velle. Volūtas vtiq̄ dici videt̄ equoce tripliciter. Aliud em̄ ē instrū volēdi aliud affectio aliud vsus eiusdē instrumenti. Instrū volēdi est vis illa aie qua vtimur ad volēdū sicuti ē ratio instrū rōnandi qua vtimur cuz rationamur et visus instrū vidēdi quo vtimur cū videmus. Affectio huius instrumenti est: qua sic afficiū ipm̄ instrū ad volēdū aliqd̄ etiā quādo illud qd̄ vult nō cogitat vt si venit i memoriā aut statim aut suo tpe illud velit. Nā sic ē instrū volēdi affectū ad volēdū salutē. z quādo illā nō cogitat applicare vt mox cū venerit in memoriā statim eā velit. Et sic est affectū ad volēdū sōpnū etiā quādo illū nō cogitat: vt cū venit in mentē velit illū suo spe. Nūq̄ em̄ ita ē affectū vt ai quādo velit egredī diem aut vt velit nūq̄ dormire. In iusto quoq̄ hoie: similiter est affectū idēz instrū ad volēdū iusticiā. etiā cum dormit vt cū eam cogitat statim eam velit. vsus vero eiusdē instrumenti ē: quē nō habem̄ nisi cū cogitam̄ rē quā volum⁹. Dicim̄ aut̄ volūtas z instrū volēdi: et affectio eius: et vsus eius. Instrū quicq̄

et liberi arbitrii

dem voluntatem vocamus: quando dicimus nos conuertere ad diuersa voluntatem: modo scilicet ad volendum ambulare modo ad volendum sedere: modo ad volendum aliud et aliud. Hoc in seipsum semper habet homo: quia non semper illo utatur: sicut habet visum: qui est in seipsum videndi: etiam quando illo non utitur: ut cum dormit et cum eo utitur: conuertit illum modo ad videndum celum. modo ad videndum terram: modo ad videndum aliquid aliud. Et sic semper habemus in seipsum rationandi hoc est rationem qua non semper utimur: et quae rationando ad diuersa conuertit animus. Affectio vero instrumenti volendi dicitur voluntas: quando dicimus hominem semper habere voluntatem: ut bene sibi sit: vocamus namque hoc voluntatem affectum illam eiusdem instrumenti. quia vult homo bene sibi esse. Eodem modo cum factus homo asserit etiam cum dormit: et non hec cogitat indefinenter habere voluntatem iuste viuendi dicitur. Et cum hanc voluntatem asserimus alium alio maiorem habere: non aliud dicimus voluntatem quam illam affectum eius instrumenti qua vult iuste viuere. Instrumentum vero non est in alio maius: et in alio minus. Usus autem huius instrumenti voluntas nominatur cum dicit aliquis modo habeo voluntatem legendi: id est modo volo legere: aut modo habeo voluntatem scribendi: hoc est modo volo scribere. Sicut enim videre est uti visu qui est instrumentum videndi et usus eius est visio vel visus. quando visus significat idem quod visio: significat enim etiam visus instrumentum ipsum: ita velle est uti voluntate que est instrumentum volendi: et visus eius est voluntas que non est nisi quando cogitamus quod volumus. Voluntas igitur que instrumentum est: vna sola est: id est instrumentum volendi vnum solum est in homine sicut vna sola est ratio: id est vnum solum instrumentum rationandi. Voluntas vero qua instrumentum illud afficit duplex est. Nam sicut visus plures habet aptitudines: scilicet ad videndum lucem: et per lucem ad videndum figuras: ad videndum colores: ita instrumentum vo-

lendi duas habet aptitudines quas vocamus affectiones. Quarum vna est ad volendum commoditate altera ad volendum rectitudinem. Nepe nihil vult voluntas que est in seipsum nisi aut commoditate aut rectitudinem. Quicquid enim aliud vult aut propter commoditatem aut propter rectitudinem vult et ad has etiam si fallit: putat se referre quod vult. Per affectum quidem que ad volendum commoditatem pertinet semper vult homo beatitudinem et beatum esse. Per illam vero que nunc est ad volendum rectitudinem: rectitudinem vult: et rectus. id est iustus esse: propter commoditatem autem vult aliquid ut cum vult arare vel laborare ut habeat vnde tueat vitam et salutem: que comoda iudicatur esse: propter rectitudinem vero ut cum vult laborare discere ut sciat recte id est iuste viuere. Voluntas vero que est usus sepe predicti instrumenti non est nisi cum cogitat aliquis quod vult: ut dictum est: huius voluntatis multiplex est diuisio: de qua non modo sed forsitan alias dicemus. Velle autem equiuocum est sicut videre. Quoad modum namque dicitur videre quod utitur visu et quod non utitur: sed quod habet aptitudines videndi: ita asserit velle et quod utitur instrumento volendi: cogitando quod vult et quod non utitur: quoniam affectum habet aptitudinem habet volendi. Per hanc etiam cognosci potest aliam esse voluntatem instrumentum volendi: aliam eius affectum alium visum: eiusdem instrumenti: quia si dicitur iustus homo: etiam cum dormit et nihil cogitat habere voluntatem iuste viuendi et iniustus homo negat habere cum dormit voluntatem iuste viuendi: eadem voluntas negat de iniusto que asserit de iusto. Palam autem est quia cum dicimus non esse iniusto dormienti voluntatem iuste viuendi: non negat voluntas in eo esse quae dixi instrumentum: quoniam eam semper habet omnis homo dormiens et vigilans. Quapropter quoniam non alia voluntas pronuntiat nisi modo in bono non esse hominem quae illa que remouet: a malo non significatur in bono esse voluntas: que est instrumentum: sed illa qua afficitur instrumentum.

De concordia gratie

Quam autem in dormientia nisi sompniat non sit voluntas que est usus: dubium non est. **Q**uare cum dicitur in dormiente iusta voluntas iuste viuendi: non intelligitur voluntas usus. Non est igitur voluntas affectio voluntas instrumenti autem voluntas usus. voluntateque instrumenti non est voluntate usus nullus igitur ignorat: quoniam cum dico me non habere voluntate scribendi: nemo intelligit me non habere instrumentum volendi. **A**lia est ergo voluntas instrumenti. **A**lia voluntas affectio. **A**lia voluntas usus. **V**oluntas quidem instrumenti mouet omnia alia instrumenta quibus sponte utimur et que sunt in nobis ut manus lingua visus: et que sunt extra nos ut scilicet et securis. et facit omnes voluntarios motus. **I**psa vero se suis affectibus mouet. **U**nde de dicitur potest instrumentum seipsum mouere. **D**ico voluntatem instrumenti omnes voluntarios motus facere si diligenter consideramus ille verius dicitur facere: omne quod facit natura aut voluntas qui facit naturam et instrumentum volendi cum affectibus suis sine quibus idem instrumentum nihil facit. **E**x hijs duabus affectibus quas etiam voluntates dicimus descendit omnium meritoque hominis siue boni siue mali. **Q**ue due voluntates etiam nihil differunt quia illa que est ad volendum commodum inseparabilis est: illa vero que est ad volendum rectitudinem inseparabilis fuit: ut supra dixi in principio in angelis et in primis nostris parentibus et est adhuc in hac vita manentibus. **I**n hoc quoque differunt quia illa que est ad volendum commodum non est hec quod ipsa vult. **I**lla vero que ad volendum rectitudinem rectitudo est. **N**ullus quippe rectitudinem vult nisi rectitudinem habens neque potest aliquis rectitudinem velle nisi si rectitudine. **N**alam autem est eius voluntatis que est instrumenti. **I**stam esse rectitudinem hanc pronunciamus cum iusticia designatur rectitudo voluntatis propter se eruata: hec est etiam veritas illa voluntatis in qua arguitur a domino: dyabolus nos

stetisse quod dixi in tractatu de veritate. **N**unc considerandum est quomodo ex hijs duabus voluntatibus quas voco aptitudines siue affectiones procedat sicut dixi merito hominis siue ad salutem siue ad dampnationem. **R**ectitudo quidem quantum in ipsa est: nullius mali causa est et omnis meriti boni merito est hec enim fauet spiritui concupiscenti aduersus carnem et delectat lege dei secundum interiozem hominem id est secundum eundem spiritum. **S**i autem ex illa malum aliquando sequi videtur non est ex ipsa sed ex alio. **P**er rectitudinem quippe apostoli erant boni odor deo. **S**ed quod quibusdam erant odor mortis in mortem non procedebat: ex apostolorum iusticia: sed ex malivolorum nequicia. **I**lla vero voluntas que est ad volendum commodum: non semper mala: sed quando commoeditur carni concupiscenti aduersus spiritum. **S**ed ut hoc planius intelligatur inuestigandum est vt vnde tam viciosa et tam prona sit ad malum ista voluntas. **N**on enim credendum est talem illam deum fecisse in primis nostris parentibus. **N**am enim protuli naturam humanam propter peccatum incurrisse corruptionem et appetitus ad similitudinem brutorum animalium non dixi quomodo talis voluntas orta sit in homine. **A**liud namque sunt appetitus viciosi aliquid viciosa voluntas appetitibus consentiens. **D**e tali ergo voluntate querendum puto vnde homini acciderit. **S**ed si primam rationalem nature conditionem consideremus: facile nobis huiusmodi voluntatis causa patebit. **I**ntentio namque dei fuit ut iustam faceret atque beatam naturam rationalem ad fruendum se: sed neque iusta neque beata esse potuit sine voluntate iusticie et beatitudinis. **V**oluntas quidem beatitudinis non est beatitudo quia non omnes habet beatitudines que habent voluntatem. **I**n beatitudine autem secundum omnem sensum est sufficientia competentiu commodorum sine omni indigentia: siue angelica intelligitur beatitudo

et liberi arbitrii

sive illa: quā habebat adaz in paradiso
Quis enim maior sit beatitudo angeloz
q̄ illa que erat hoīs in paradiso non ta
mez ideo negari potest adam beatitudi
nem habuisse. **S**icut nāq; calor magn⁹
est sine omni frigore: et tamen potest eē
alius maior calor: et quēadmodū frigus
est sine omni calore cū tamē maius vale
at frigus esse: ita nihil phibet adaz bea
tuz fuisse in paradiso sine omni indigē
tia: licet maior esset angelica beatitudo
Nempe aliud minus alio habere nō sp
est indigere: sed aliqua re cū eam habē
ri oporteat carere: quod nō erat in adaz
est indigere: vbi vero est indigētia ibi ē
miseria. **N**on autē fecerit deus sine pre
cedente culpa rationalem creaturā mi
seram quā ad intelligēdum et amādum
se creauit: fecit igit̄ deus hoīem beatus
sine omni indigētia. **S**imul ergo accepit
rōnalis natura et beatitudinis volūta
tem et beatitudinem iustitie id est rectitu
dinem que est ipa iusticia et liberū arbi
triu sine quo iusticiā seruare nō potuit.
Si autē d̄s ordinauit has duas volūta
tes sive affectōes vt volūtas est instru
mētū yteret ea q̄ ē iusticia ad imperiū et
regnū docēte spū: q̄ et mēs et rō dicit̄ et
altera yteret ad obediētiā sine oī incō
moditate. **B**eatitudiez q̄dē dedit homi
vt de angelis taceā ad cōmodū eius: iu
sticiā vero ad honorem suū. **S**ed iusti
ciā ita vt illā posset deserere quaten⁹ cū
illā non desereret: sed pseuerāt seruaret
puchi mereret ad conso:ciū angeloz et
Quod si illā desereret nullatenus eam
p se deinceps resumere posset: et beaitu
diem angeloz non adipisceret: et illam
quā habebat priuaret et in similitudinē
brutoz aīaliū cadens cū illis corruptōi
et sepe fans appetitibus subiaceret. **V**o
lūtas tamē beatitudinis maneret vt p in
digentiā bonoz que pdidisset graui mi
seria iuste puniret. **Q**ui ergo deserunt
iusticiā pdidit beatitudinem et voluntas

q̄ bonā et ad bonū suū accepit fruēs de
siderio comodoz que non velle neq̄t qz
vera comoda rōnali nature cōueniētia
que pdidit h̄re nō valet ad falsa et bruto
rum aīaliū cōmoda que bestiales appe
titus suggerit: se conuertit et ita cum ea
vult inordinate rectitudinē: aut ne acci
piat oblatā repellit aut expellit cū vero
licite vult eā non hec facit. **H**oc igit̄ mō
volūtas instrumēti creata bonū i q̄ntū
habet esse et iusta et fortis ad seruādum
acceptā iusticiā p liberū arbitriū facta ē
mala: non in quātū est: sed in quātū iniu
sta facta est p absentā spōte deserte iu
sticie quā semp h̄re deberet. **I**nfirmā q̄
mō facta est ad volēdū iusticiā desertā.
Non enim p libez arbitriū: ita potest eaz
velle tamē illa nō habet quēadmodum
valet eā seruare cū habet. **V**olūtas etiā
am cōmodi condita bonū: in q̄ntū ē ali
ud mala id est iniusta facta est: quia nō
est subdita iusticie: sine qua nihil velle
debet. **V**olūtas ergo instrumētū: cum
spōte facta sit iniusta post desertā iusti
ciā manet in quātū in ipa ē necessitate i
iusta et ancilla iusticie qz p se redire ne
q̄t ad iusticiā sine qua nūq̄ libera est qz
naturalis libertas arbitriū sine illa ocio
sa est: ancilla etiā facta est sue affectōis
que ad cōmodū est: quia remota est iu
sticia: nihil potest velle nisi qd̄ illa vult.
Dico autē et instrumētū et affectionē ei⁹
velle quia et instrumētū est voluntas et
affectio volūtas. **N**ec incōgrue vtraq;
voluntas velle dicit̄: qz illa vult q̄ affe
ctōe sua vult et affectio vult p q̄ illa vult
sicut videre dicit̄ et hō q̄ visu videt et vi
sus q̄ videt. **U**nde nō absurde possum⁹
dicere affectōes ei⁹ volūtatis: q̄ in st̄m
dixi aīe q̄ si instrumēta eiusdē instrumē
ti eē qz illa nihil nisi istis opat̄. **P**erdito
igit̄ instrumēto volēdi iusticiam id ē re
ctitudinē nullo mō nisi p grām reddat̄
potest volūtas instr̄m: velle iusticiam:
Quapropt̄ qm̄ nihil velle debet: nisi iu

De concordia gratie

ste quicquid vult sine rectitudine vult in iuste. **A**pertus vero: quos omnes vocat apud carnem et concupiscentiam in quantum sunt: non sunt mali vel iniusti: sed quia sunt in rationabili creature: ubi non debet esse dicuntur iniusti. **I**n brutis siquidem animalibus non sunt mali vel iniusti: quia ibi debent esse. **I**am ex hijs que sunt dicta sunt agnoscere potest hominem ideo non habere semper iusticiam: quam sine intermissione debet habere: quia nullo modo potest illam per se adipisci: vel recuperare. **P**alam etiam est quia deus bona facit opera sua sola bonitate: quam ipse creat voluntatem cum libero arbitrio: dat illi iusticiam per quam operatur. **M**ala vero facit sola culpa hominum quia ea non faceret si homo illa facere non vellet facit tamen hec que sunt quam perdidit in hominibus voluntatem qua sine iusticia videtur sola culpa hominibus mala sunt que operatur. **N**on enim est culpa dei qui creavit in eo cum libertate arbitrii voluntatem et contulit ei iusticiam ut nihil nisi iuste vellet. **S**ed culpa hominis qui iusticiam deseruit quam servare potuit. **D**eus igitur habet in bonis quod bona sunt per essentiam et quod bona sunt per iusticiam: in malis vero solummodo quod bona sunt per essentiam: non quod mala sunt per absentiam debite iusticie que non est aliquid. **H**omo autem habet in bonis quod mala non sunt: quia cum posset deserere iusticiam et mala fecere non deseruit sed servavit per liberum arbitrium dante et sub sequente gratia. **I**n malis vero hoc solum quod mala sunt: quia ea sola propria id est iniusta voluntate facit. **P**uto me iam congrue posse finem ponere tractatus de tribus difficilibus questionibus que in spe auxilij dei incepti in quo si quidem dixi quod querenti cuilibet sufficere debeat non mihi imputo sed gratie dei mecum. **H**oc autem dico: quia si quis mihi querenti de questionibus eisdem quando in eis mens mea rationem querendo fluctuabat ea querenti respondi gratias egisse

quia mihi satisfecisset. **Q**uoniam ergo quod in de manifestate deo cognovi mihi valde placuit intelligens quia similiter quibusdam placeret: si hac scriberem quod gratias accepi gratias volui perentibus impedere.

ExPLICIT liber de concordia gratie et liberi arbitrii.

Incipiunt capitula in libris de libero arbitrio.

Quod potestas peccandi non pertineat ad libertatem arbitrii. **I.**
Quoniam tamen homo et angelus peccaverunt per hanc potestatem et libere arbitrii: et quis potuerunt servire peccato non tamen eis potuit dari peccatum. **I**
Quod postquam se fecerunt servos peccati libere habuerunt arbitrium: et quid sit liberum arbitrium. **C**ap. III.
Quod potestatem habeant servandi rectitudinem quam non habet. **C**ap. III.
Quod nulla temptatio cogat inuitum peccare. **C**apitulū. V.
Quod sit nostra voluntas potens contra temptationes licet videatur impotens. **V**
Quod forcior sit quam temptatio etiam cum ab illa vincatur. **C**apitulū. VII.
Quod nec deus potest auferri voluntatis rectitudinem. **C**apitulū. VIII.
Quod nihil liberi sit recta voluntate. **I**X.
Quod peccatus sit servus peccati et quod maius miraculum sit cum deo reddat rectitudinem illam deserenti quam cum mortuo reddat vitam. **C**apitulū. X.
Quod ista servitus non auferat libertatem arbitrii. **C**apitulū. XI.
Cur cum homo non habet rectitudinem magis dicatur liber: quia non potest ei auferri cum habet: quam cum eam habet servus: quia cum non habet per se non potest recuperare eam. **X**
Quod potestas servandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem sit perfecta definitio liberi arbitrii. **C**ap. XIII.
Divisio eiusdem libertatis. **XIII**